

Mater Lithuaniae, ora pro nobis!

ЛІТВА

глос монархісты

№ XX (20)

МЕСЯЦ ЖНІВЕНЬ-ВЕРАСЕНЬ AD MMVI (2006)

ГАЗЭТА ЗАСНАВАНА АД МCMVIII (1908),
АДНОЎЛЕНА АД MCMVC (1995)

ПАДЗЕЯ

(Разьдзел з артыкула “Прамаскоўскі рэжым”)

КАНЦЭПЦЫЯ БЕЛАРУСКАГА НАЦЫЯНАЛЬНАГА АДРАДЖЭНЬ-НЯ грунтуеца на народнай гісторыі. Без каранёў нічога доўга не існуе. У беларусаў, бадай як мала ў каго іншага, ёсьць магутны гістарычны грунт – іхняя вялікая дзяржава, якую яны страцілі ў канцы XVIII-га стагоддзя ў выніку міжнароднай змовы і наступнай затым расейскай акупацыі. Гэта – Вялікае Княства Літоўскае. На Вялікае Княства і аба-праеца Беларускае Адраджэнне.

Галоўны накірунак рускай акупацыйнай палітыкі (царскай і камуністычнай) заключаўся ў ліквідацыі беларускай мовы, беларускай культуры і зыншчынні ўсялякіх атрыбутаў, ведаў і напамінкаў пра Вялікае Княства. Руская імперская палітыка, руская палітычна гісторыя і дзяржаўная навука стагоддзі працавалі над заціральнем, перакручваннем і фальсіфікацыяй памяці пра Вялікае Княства Літоўскае. Пры камуністах афіцыйная “навука” дайшла да поўнага абсурду ў фальсіфікацыі і зыншчынні памяці пра ВКЛ (канцэпцыя Л. Абраздэрскага і інш.). Аднавіць справядлівасць да канца не ўдалося ні ў 1991 годзе, ні ў 1994-м. Пры прыняціі пасыявецкай Канстытуцыі найбольш працяглай і жорсткай барап'яба вялася за прэмабулу Канстытуцыі, дзе якраз павінна было быць адлюстравана Вялікае Княства, яго дзяржаўнасць і законы як грунт Эспублікі Беларусь, якая ёсьць працягам ВКЛ. Нішчыцелі цудоўна разумеюць, што аднаўленне народнай памяці пра Вялікае Княства будзе азначаць адраджэнне гістарычнай съведамасці беларусаў і аднаўленне нацыянальнай дзяржаўнасці ВКЛ. Імперская палітавука цераз сістэму забаронаў, абавязковай службы ў войску, выхаваньне і адукацыю пастараляса прывязаць гістарычную съведамасць беларусаў да гісторыі Рәсей. Пры думках аб гісторыі ў галаве сярэдняга савецкага беларуса ўзымаюць вобразы рускіх цароў ды палкаводцаў, “кутузовых” ды “цароўтэрзных”. Сам жа гэтакі беларус нібы вісіць у паветры.

З паветра ніякая съведамасць не ўзымае, а значыць нічога ня будзе адраджацца, аднаўляцца, стварацца і развязвацца. **Задача беларускай інтэлігенцыі, адукацыі, асьветы і нацыянальнай літаратуры – вярнуць гістарычную съведамасць народа ў родны дом – у Вялікае Княства Літоўскае.**

Наступны абавязковы этап – палітычны: **вярнуць афіцыйную назыву дзяржавы**. Каці гэтага не зрабіць – значыць будаваць незалежнасць на пяску, запраграмаваць шчарбатае, трэснутае грамадзтва з кволай

ВІНШАВАНЬНЕ

ДАРАГІЯ ЗЕМЛЯКІ, ДАРАГІЯ ФРОНТАЎЦЫ!

Віншую Вас з нацыянальным сьвятам –

Днём Беларускай Вайсковай славы!

Слава героям Вялікага Княства!

Слава Вялікай Літве!

Няхай веліч продкаў натхніе Вас на съвятую справу абароны Бацькаўшчыны і змаганьня за вольную Беларусь!

З.ПАЗЫŇЯК

8 верасеня 2006 г.

самаідэнтэфікацыяй, поўнае супяречнасцяй на роўным месцы, і абсурдных спрэчак па недыскусійных пытаньнях. Гэта ўжо відаць цяпер (і было раней) у распаўсюджваныні маргінальных зьяваў: адны хочуць называцца “Літвой”, іншыя – “ліцьвінамі”, трэція – увесці лацінку, чацвёртая супраць назывы “Беларусь”, пятыя – увогуле “крыўчы” і г.д. Усё гэта – лякальнае адлюстраванье незавершанасці новага дзяржаваўнага будаўніцтва, вынік нявырашанасці таго, чаго не ўдалося вырашыць і зацвердзіць у Канстытуцыі 1994 года. **Канстытуцыя павінна засвяціць гісторыю нацыі і дзяржавы ў наімнальных (назыўных) тэрмінах.** Сама назва дзяржавы павінна адлюстроўваць гэты важнейшы гістарычны аспект сувэрэнітэту і самастойнага існаваньня. Так прынята. Гэта істотна.

Афіцыйная назва Англіі (ці Вялікабрытаніі) гучыць так: Злучанае Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі. Амэрыка афіцыйна называеца Злучаныя Штаты Амэрыкі. Ёсьць яшчэ Вялікае Герцагства Люксэмбург, Каралеўства Нарвэгія, Каралеўства Бэльгія, Каралеўствы Швэцыя, Данія, Ісламская Рэспубліка Іран, Чачэнская Рэспубліка Ічкерыя і г.д. (мы ўжо не нагадваем пра СССР, БССР і інш.). Шмат дзе (і там дзе гэта неабходна) афіцыйны назоў дзяржавы адлюстроўвае яе гістарычную, сацыяльную, альбо структурную сутнасць. Становішча з беларускай дзяржаваўнасцю і нацыяй па волі лёсу склалася такое, што вымагаеца адлюстраванье гістарычнасці ня толькі ў прэмабуле Канстытуцыі (чаго не было зроблена), але і ў назве краіны. Наша дзяржава на сёньняшні дзень – гэта ёсьць, фактычна, **Вялікае Княства Літоўскае Беларусь** (кароткая назва – **Беларусь**). Гэта сутнасць, якая павінна была стаць афіцыйнай называй. Тады застаецца Беларусь і беларусы, але зынікаюць усе “пустыя” (інакш не назавеш) і надуманыя палітычныя ды гістарычна-этнічныя пытаньні, скончыцца блуканье ў трох соснах хікага розуму і ўсё становішча на месцы.

Адразу скажу, што гэта настолькі сур’ёзна для Беларускай дзяржавы, што ніякі лямант, ніякае хікіканье нішчыцеляў (наконт Вялікага князя і т.п.) не павінна бытъ зъбіваць з тропу. Назва Беларускай дзяржавы мусіла б быць удакладнена на карысць нацыі. Для непасрэднага вырашэння пытання з поўнай гістарычнай называй дзяржавы нехапае фармальных прыкметай статусу ВКЛ (хоць у прынцыпе справа не страчаная). Але дзеля гэтага патрэбны іншы ўзоровень разуменъя і съведамасці нацыянальнага грамадзтва, чым той, які ёсьць цяпер. Тым ня менш да разумнай і адэватнай прэмабулы ў Канстытуцыі краіны наша грамадзтва ўжо на шляху. Якраз пасыля ліквідацыі прамаскоўскага рэжыму і пры вяртанні Канстытуцыі 1994 года гэтыя гістарычны ўдакладнены ў прэмабуле трэба ўнесыць. Гістарызм дзяржаўнасці і гістарызму назывы – гэта пытаньне, якое стаіць цяпер (пасыля сканчэння савецкага парадку ў съвеце) ня толькі ў нас. Балгары нават вярнулі ў палітыку балгарскага цара. Праўда, зрабілі памылку – аддалі ў яго руکі рэальную ўладу. Функцыя ангельской каралевы, тым часам, — съведчанье гістарызму Вялікабрытаніі. І гэта шмат значыць. Так што нічога няма немагчылага для разумнага нацыянальнага грамадзтва, якое рэальная ўсьведамляе свой агульны нацыянальны інтэрэс.

Зянон ПАЗЫŇЯК, 15 верасеня 2005 г.

ВКЛ

АБСУРДЫ Ў ЭЗ

ЗВАРОТ LPR¹ ПА ПЫТАНЬНІ СЯДЗІБАЙ ПАРЛЯМЕНТУ ЭЎРАЗВЯЗУ

Эўрадэпутаты LPR звярнуліся да ўсіх польскіх дэпутатаў Эўрапейскага Парламэнту, каб яны падтрымалі пастулят ліквідацыі сядзібай Эўрапейскага Парламэнту (ЭП) ў Стразбургу і Люксембургу – гэтак пайнфармаваў 15 мая 2006 г. у Шчэціне дэпутат Лігі ў ЭП Сыльвестар Хрушч.

ЯК ЁН ПАТЛУМАЧЫЎ, УТРЫМАНЬНЕ
трох сядзібай ЭП, у Брусеўлі, Стразбургу і Люксембургу ёсьць “бессэнсоунае, ірацыональнае і занадта дарагое”. Дадаў, што ўтрыманьне стразбурскай сядзібы каштую Эўразвязу 290 млн. эўра.

“Эўразвяз, які зъмяншае супольны бюджет коштам Польшчы і іншых новых краін – чальцоў, павінен хутчэй эканоміць у рамках уласнай бюракратіі, а таксама заняцца ліквідацыяй наступстваў рашэнняў, што ня маюць рацыональнага аргументавання”, – сказаў эўрадэпутат.

Хрушч сказаў, што дэпутаты, якія штодзень працуяць у Брусеўлі, раз на месяц едуть на парламэнцкія сесіі ў Стразбург. Апроч эўрадэпутатаў, выяжджаюць таксама пэракладчыкі, кіроўцы службовага транспарту і іншы пэрсанал

ЭП. Цытата: “У абедзівых сядзібах збудаваныя офісы з адпаведным абсталіваннем. У маймінку ў Стразбургу я маю кампьютар, тэлефон, тэлевізор, якімі карыстаюся толькі два дні ў месеці. Толькі аплата за тэлефон у сядзібе ў Стразбургу складае 3,5 млн. эўра. У Стразбургу адміністрацыя і дэпутаты павінны жыць у гатэлях”.

Паводле Хрушча, шмат якія эўрадэпутаты ў кулоарах выказваюцца за ліквідацыю сядзібай ў Стразбургу. Як ён патлумачыў, рашэнне на гэтым пытанні будзе прынята на Радзе Эўропы, г.зн. на ўзроўні урадаў дзяржакаў ЭЗ. Таму эўрадэпутаты LPR звяртаюцца ў сваім звароце да іншых дэпутатаў ЭП, каб тых пераканалі сваіх партыйных калегаў у Сойме РП, паўзьдзейнічаць у выпрацоўцы пазыцыі польскага парламэнту ў пытанні ліквідацыі сядзібай ЭП. LPR таксама

ПАДЗЕЯ

ВКЛ: камэнтар рэдакцыі

ЗДАРЫЎСЯ ЦІКАВЫ ФАКТ – публічны палітык упершыню ў найноўшай гісторыі Рэспублікі Беларусь, выступіў з заклікам аднавіць манархію і спрадвечную назну дзяравы. Вядома мы ня можам пакінуць такі выступ незаўажаным. Перад усім паведайма, у чым мы з Зянонам Пазняком згодныя:

1. На Вялікае Княства абавіраеца Беларускае Адраджэнне – так быць павінна, хаця сёньня яшчэ ў большасці так ня ёсьць. Ня ёсьць бо на вялікі жаль мнóstva нашых “адраджэнцаў” блукае ў поцемках разнастайных “рэвалюцыйна-ліберальных” канцепцый і думаюць збудаваць нацыянальную рэчайснасць Рэспублікі Беларусь уласнымі сіламі. Што з гэтага атрымліваеца нам добра відно. Інакш будзе на фундамэнце ВКЛ, бо фундамэнт ВКЛ азначае іншую духовую сутнасць, фундамэнт ВКЛ грунтуюцца на сувязі Каталіцкай Веры, якую вызнавала абласлутная большыня шляхты, арыстакраты і Вялікіх Князёў Вялікай Літвы. І менавіта ў іх паставе, а не ў апраўданым “народ нас не поймёт”, павінны мы шукаць прыкладу для нашай сёньняшняй дзеянасці.

2. Вярнуць афіцыйную назну дзяржавы – так быць павінна, і так мы ўпэўненыя будзе. Назва ёсьць асноўнай харэктарыстыкай народу. Ня мова, як думаюць многія, але імя. Ці ў Нямеччыне і Францыі жыхары поўначы і поўдня гавораць на той самай мове – не! Ці Швайцарцы гавораць на той самай мове – не! Ці Ірландцы гавораць сваёй апрычонай мовай – не, яны нават успрынялі мову акупанта! Але нікто з іх не адмовіцца ад свайго імя (нават рэгіянальна – як Баварцы), бо за імём стаіць уся гісторыя, за імём стаіць сувядомасць і за імём стаіць дух, а без іх мова не патрэбна!

3. Канстытуцыя павінна засведчыць гісторыю нацыі і дзяржавы, ў наіміナルных (назыўных) тэрмінах – так называ дзяржавы павінна быць замацавана ў наіміナルных тэрмінах. Неабязважкова гэтым актам мусіць быць канстытуцыя, хаця калі абаперціся на нашу соймавую традыцыю, дык ў XVIII ст. “канстытуцыям” называліся шмат якія акты, прынятая Соймам Рэчы Паспалітай. Але таі акт быць павінен, інакш мы на чарговыя няпэўныя перыяд часу ня будзем для іншых самавызначанай супольнасцю, а нейкай аморфнай у культурным сэнсе масай, ня здольнай да ўласнага і адказнага шляху ў гісторыі.

Ціпер адзначым у чым мы з Зянонам Станіслававічам ня згодныя: **“Балгары нават вярнулі ў палітыку балгарскага цара. Праўда, зрабілі памылку – аддалі ў яго рукі рэзальну ўладу. Функцыя ангельскай каралевы, тым часам, – съведчанье гісторызму Вялікабрытаніі.”** Для нас – манархістай ня праста паводле назвы, але паводле духу, успрыняць падобнай сэнтэнцыі немажлівае. Немажлівае, бо мы ўважаем сучасны стан у якім знаходзіцца манархія ў Вялікабрытаніі за жалю варты. Тоє як абражаютъ і зыдзекваюцца з сёньняшнім манархамаў ва ўсіх Эўропе мы ня можам прыніць, больш таго, нашай мэтай зъяўляецца ліквідацыя ўсіх гэтых ліберальна-сацыялістычных рэжымаў (ліберальны ў сэнсе звычайным, а не эканамічным – аўт.) і ўвядзеніне замест іх праўдзівай, мочнай манархіі, у якой улада манарха паходзіць не ад “народу”, але ад Бога, згодна з чым ён і павінен мець істотныя паўнамоцтвы.

хоча, каб польскі ўрад на найбліжэйшым пасяджэнні Рады Эўропы у сярэдзіне чэрвеня (2006 г. – прыц. рэд.) узьніг ўзгае пытаныне.

Хрушч дадаў таксама, што дэпутаты Лігі ЭП “з абурэннем прынялі да ведама факт аб нелегальных і хаваных на працягу 25 год штогадовых аплатах за аренду будынкаў ЭП ў Стразбургу”. Нядаўна мэдіі падалі інфармацыю, аб няяснасцяхіх вакол платы за аренду, бранай горадам Стразбургам з парламэнцкіх памяшканняў і падозрэннях, што ЭП плаціць штогадова на рахунак гораду на 2,7 млн. эўра болей. Цяпер ЭП мае трох сядзіб: у Брусеўлі, дзе адбываюцца штодзённая праца ў камісіях і палітычных групах, Люксембургу, дзе размяшчаецца частка адміністрацыі і бюро пекракладаў, а таксама ў Стразбургу, які прымае пленарныя сесіі.

Хрушч таксама пайнфармаваў, што LPR запусціць інтэрнэт-партал, на якім будуць прадстаўлены “абсурды Эўразвязу”. Сярод іх ён называе між іншым эўразвязаўскія распараджэнні датычна ступені скрыўленнянія бананаў, вялічыні ячэек рыбалоўных сеяці і стандартаў праветрываання стайніяў.

паводле www.lpr.pl

за аўторак 16 мая 2006 г.

¹ LPR – Liga Polskich Rodzin – Ліга Польскіх Сем'яў ёсьць правай палітычнай партыяй у Польшчы

ГІСТОРЫЯ ІДЕІ

АНТАЛЁГІЯ ЛІТВІНІЗМУ: КРЫІНІЦЫ, ІДЕЯ, РЭАЛІЗАЦЫЯ

ДАЛЁКА НЯ ЎСЕ ЗЬЯВЫ ў культурнайдэйнай плашчыне Беларусі знайшлі сваё месца ў аналізе і ацэнцы. Падобна адбываюцца і з літвінізмам, які да сёньня ўзгадваеца хутчэй як маргінальная арыентацыя невялікай часткі “съядомых” Беларусінаў. Нават калі гэта так і ёсьць, то нельга не звяртаць увагі на паважны ідэйны фундамэнт гэтага руху, а таксама на склад яго прадстаўнікоў, валодаючых ужо сёньня значным тэарэтычным даробкам.

Літвінізм як зъява вырастает непасрэдна з дзяржавнага самавызначэння шляхты Вялікага Княства Літоўскага на ўсёй яго тэрыторыі, у часе яго існавання і пасля ліквідацыі, ажно да пачатку ХХ стагоддзя. Шляхта, як палітычны народ на тэрыторыі Рэчы Паспалітай і ВКЛ мела падвойны ўзровень съядомасці “польскі” для ўсёй тэрыторыі Рэчы Паспалітай і “літвінскі” для ВКЛ. Самавызначэнне ў межах ВКЛ праявлялася наступным чынам:

- называюць сібе “Літвой”;
- называюць сваёй Айчыны Літвой;
- называюць сібе “Літвінам” безадносна да ўжыванай індывідуумам мовы;
- назвы павстанцкіх квазі-дзяржавных кіраўніцкіх органаў альбо тэрытарыяльных адзінак на працягу XIX ст., нязменна мелі прыкметнік “літоўскі” – Літоўскі Нацыянальны Камітэт, Літоўская правінцыя і г.д.

працяг на с. 4

НАЦЫЯ

ЦІ ЗГОДНЫ БЕЛАРУСКІЯ ЖАНЧЫНЫ МЕЦЬ ШМАТ ДЗЯЦЕЙ?

Казімір Яноўскі, Гомель “У Беларусі надзвычай складаная дэмографічная сітуацыя. Ці гатовы Вы дзеля выратавання беларускай нацыі мець шмат дзяцей?” Гэтае пытанье маладым жанчынам ды незамужнім дзяўчынкам Гомеля задаваў наш карэспандэнт.

Дзяўчына: “Для пачатку трэба атрымаць добрую адукцыю, што я цяпер і раблю. Калі нараджаць дзяцей, то трэба забясьпечыць ім добрую адукцыю і добрае жыццё. А праста так нараджаць шмат дзяцей я не зьбіраюся”.

Жанчына: “Больш, чым двое дзяцей я не зьбіраюся нараджаць. Па-першое, мне нельга паводле мэдычных паказаньняў: мне рабілі Кесараў сячэнне. Па-другое, гэта вельмі цяжка, гадаваць дзяцей”.

Дзяўчына: “Не! А навошта мне дзеци? Ад іх адны праблемы”.

Жанчына: “Цяпер цяжка дзяцей пракарміць і адзець, таму многа іх мець ніяк нельга”.

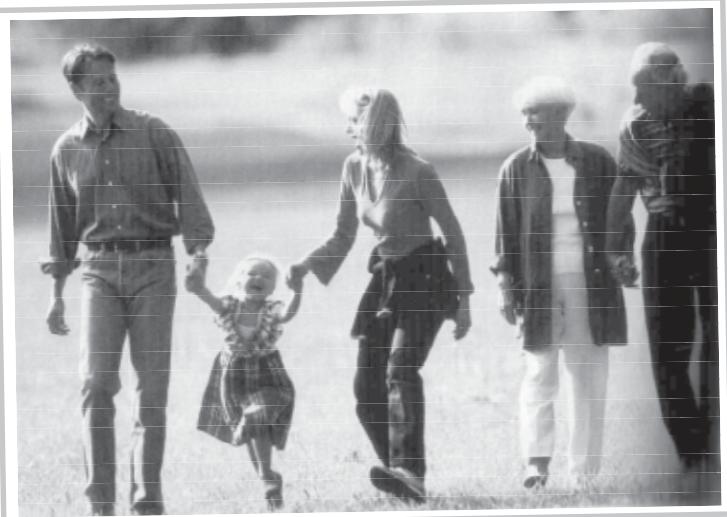
Дзяўчына: “Гатовая дапамагчы нацыі – нарадзіць дваіх дзяцей. Кожная па двое і, глядзіш, ня зьнікнем”.

Жанчына: “Не, не гатовая. Таму што няма грошай і працы няма. Якія дзецы могуць быць? Карміць іх няма чым, і самім няма чаго есці. Прэзыдэнт шмат гаворыць, але нічога ня робіць для шматдзетных сем'яў”.

Жанчына: “Не. Жыгla не хапае. Я, напрыклад, жыву ў інтэрнаце, площа зусім маленькая. Куды тут многа дзяцей?! Адно дзіця, і з тым цяжка. Хацелася б мець сваё жыгло. Хаця б якія-небудзь крэдыты льготныя выдавалі. Стайш за гэтымі крэдытамі па дзесяць гадоў. Нават другое дзіця нарадзіць праблематычна”.

Жанчына: “Асабіста я ня згодная. Сваё жыццё я прысьвяціла палітычнай дзеянасці. Не могу пайсці на тое, каб спыніць гэтую дзеянасць і мець дзяцей”.

Паводле “Радыё Свабода” за аўторак, 11 студзеня 2005, 11:51

ШТО ЎПЛЫВАЕ НА ПРАЦЯГЛАСЦЬ ЖЫЦЦЯ ЖАНЧЫН?

Маячынства
падаўжае жыццё!

Нараджэнне як мінімум аднаго дзіцяці падаўжае жыццё – прызнаў французскі Дзяржаўны Інстытут Статыстыкі і Эканамічнага Аналізу (INSEE) у нядзяйна апублікованым рапарце. З яго вынікае таксама, што сямейнае жыццё, якое складаецца з добра, мае добрачынны ўплыў на чальцу сям'і.

ПАВОДЛЕ INSEE, НАЙВАЖНЕЙШЫМ ФАКТАРАМ, які ўпłyвае на працягласьць жыцця жанчын зьяўляецца колькасць народжаных імі дзяцей. “Якая б ні была прафесійная біографія жанчыны, значна часьцейшай зьяўляецца съмяротнасць сярод жанчын, што жывуць самотна і ня маюць дзяцей”, – съцвярджае рапарта. Маці аднаго дзіцяці жыве ў сярэднем на 8 год даўжэй за бяздзетную кабету. Жыццё жанчын з двума дзецьмі падаўжаеца на 11%, а з трима на 15%.

Паводле INSEE прычыны такога стану трэба шукаць у лекарскай апецы, звязанай з працяканьнем цяжарнасці, пазітыўным уплыве добра гадаваць ладу сямейнага жыцця і адказнасці за адукцыю дзяцей, што забавязвае жанчын да большай увагі да ўласнага здароўя. У рапарце падкрэсліваецца “аздараўленчая роля сямейнага жыцця” для дзяцей. Досьледы паказалі менавіта, што страта бацькоў часта павялічвае ня толькі матэрыйальная цяжкасць дзяцей, але зьяўляецца прычынай развіцця розных паталёгій, скарачаючых працягласьць жыцця сірататаў.

Камэнтар рэдакцыі

ПАВОДЛЕ ПРЫВЕДЗЕНЫХ ВЫКАЗВАНЬНЯЎ МАЛАДЫХ ЖАНЧЫН складваеца ўражанье, што мы живем у апакаліптычных часах. Цікава, а што магла бы сказаць мая бабуля, якая нарадзіла маю маці (першую з пяці яе дзяцей) ў 1943 г. на Вітабшчыне. Якія тады былі матэрыйальныя ўмовы і сацыяльная дапамога. Сённяня не пагражае нам вайна і мы карыстаемся здабыткамі цывілізацыі, такімі як гарачая вада, электразнэргія і г.д. Ни трэба кожнай раніцы прыносіць дровы і ваду і паліць у печы. Напэўна чалавек задалёка ўмышаўся ў Божыя справы, вызначаючы калі ён можа нарадзіць дзіця, а калі не. Плоцевы акт непадзельны з працягам жыцця і таму, калі хто ня хоча нараджаць, то няхай і не грашыць.

Думаеца, што дэмографічныя праблемы не вырашаеца матэрыйальнымі чыннікамі. Самі па сабе адказы сведчаць аб тым, што ня толькі жанчыны не хочуць нараджаць, але і мужчыны ня хочуць мець дзяцей, бо ад іх “адны праблемы”. Такая пастава азначае глыбокую дэградацыю маральніх асноваў грамадзтва. Фактычна цяжка казаць аб наяўнасці грамадзтва, калі яно ажыццяўляе самазабойства. Некаторыя людзі вельмі шмат увагі прыцягваюць да палітычных забойстваў, прадстаўляючы гэта як найвялікшае злачынства ў найноўшай гісторыі Рэспублікі Беларусь. А як тады быць з дзесяткамі тысяч забойстваў ненароджаных дзяцей – будучыні нацыі? Чаму аб гэтым ніхто не кричыць?

У выніве трэба адзначыць наступнае: беларускі люд мае глыбока зафальшаваную сувядомасць і ня мае маральнага фундамэнту. Аб якіх супольных каштоўнасцях можна тады казаць і якую палітычную працу праводзіць? Сённяня на парадку дня маем пытанье далейшага існавання нацыі, існавання ня ў сэнсе фізычным, але ў шырокім маральнім і культурным сэнсе. Пацупль, нажаль, мы не зьяўляемся культурнай супольнасцю людзей, але нейкай Барбарыяй.

*Францішак Л. Цвік, Парыж
Nasz Dziennik, 28.04.2003, Nr 99 (1595)*

АНТАЛЁГІЯ ЛІТВІНІЗМУ: КРЫНІЦЫ, ІДЭЯ, РЭАЛІЗАЦІЯ

працяг з с. 2

У падмацаваныне выказанных тэзісаў можна прывесці саманазув літоўскіх баяру XVII в.: “Мы, Літва”, “Мы, Літоўскі народ”¹, творчасць Адама Міцкевіча, са славутым „O Litwo, Ojczyzno moja!”, съведчанье Кастуся Езавітава аб С.Булаку-Балаховічу: “...Лічыў адзін раз сябе Літвіном, але цяпер даведаўся аб Беларусінах і сам ня ведае хто ён...”², Літоўска-Беларуская дывізія Войска Польскага Люцыяна Жалігоўскага, Літоўска-Беларуская ССР і іншыя. Права на такое самаакрэсленіе прызнавалася і літоўскім дзеячамі новага часу: “Шмат ёсьць таксама Беларусінаў літоўскага паходжання. Жыцьцё і веравызнаньне звязвае іх больш з літоўцамі, чым з беларусамі. Ёсьць шмат Беларусінаў, якія прама называюць сябе Літвінамі і хочуць імі быць, гэтак як і літоўцы, што гавораць па-польску. Добра было б, каб і яны мелі свой беларускамоўны друкаваны орган... Нас, жыхароў Балтыскага памор'я, альбо балтаў, группе і звязвае не столькі мова, колькі супольная доля, патрэбы жыцця, геаграфічнае палажэнне, палітычная і эканамічнае будучыня краіны, урэшце гістарычныя традыцыі”³.

Згаданыя прыклады съведчаць аб тым, што на працягу 120 год пасля падзелаў Рэчы Паспалітай і ліквідацыі ВКЛ, самавызначэнне сябе як Літвіна зусім не выглядала маргінальным актам, хаця відавочна, што у канцы XIX – пачатку XX в., такое самавызначэнне суседнічала, альбо выцяснялася новым нацыянальным самаакрэсленіем народаў былога ВКЛ. Гэтае выцяснянне тлумачыцца дзявіумом асноўнімі працэсамі таго часу: фізічнай ліквідацыяй шляхецкага стану расійскай адміністрацыі, як рэакцыі на паўстаньні і змовы XIX ст. і новым самавызначэннем прадстаўнікоў шляхецкага стану, звязаным з самавызначэннем сялянскіх масаў і буржуазіі ва ўмовах пашырэння ідэяў асветніцтва і ў межах гэтага – ідэя этнічнага нацыяналізму.

Выжываныне ідэі Вялікай Літвы ў дадзеных умовах было забяспечана выключна группай краёва-кансерватыўнага зямянства, якое засталося верным свайму шматвяковаму самавызначэнню як “Літвы”. Невыпадкова ўжыта тут слова “выжываныне”, бо пасля паўстаньня 1831 і асабліва 1863 гг., нельга казаць, абы якім-небудзь развіцці ідэі, што не мела пад сабой ніякіх ініцыятывы нацыянальных падставаў, а трymалася выключна на перакананьнях часткі мясцовай шляхты. Аляксандр Смалянчук гэтак раскрывае сутнасць данага працэсу: “На польскіх, літоўскіх і беларускіх землях ва ўмовах адсутнасці нацыянальных дзяржаваў націяторвочных працэсы непазбежна набылі этнакультурныя характеристики... У апошній трэці XIX ст. паняцце Паляк ва ўспрыніцці часткі мясцовай грамадскасасці паступова набывала характеристики нацыянальнай катэгорыі. Але адначасова ў сялянскім асяроддзі пашыралася чыста канфесійнае разуменне гэтага паняцця. Апроч таго сярод адукаваных колаў яшчэ ўжываўся этнічны Літвіны, быў распаўсюджаны этнічны Літвіны-Беларусіны і, нарэшце, Літоўская Палякі. Напрыклад М.Чапская ва ўспамінах адзначала: “Чым быў наш край, родная Беларусь, як не часткай Вялікага Княства, на працягу чатырох стагоддзяў абыяднанага з Польшчай, а потым захопленага Расій?”.

Праўда, літвінства ў гэты час набыло новыя рысы. Яго прадстаўнікі рэзка крытыкавали “авантuryzm” палітыкаў Каралеўства Польскага. Менавіта як авантuru ацэньвала паўстаньне 1863 г. частка заможнай шляхты беларускіх і літоўскіх земляў у другой палове 60-х – 70-я гг., якая займала пазіцыі ляяльнага стаўлення да ўлады. Адначасова літоўская шляхта, пачынаючы з XVIII – пачатку XIX вв. усё болей атаясамляе сябе з польскай культурнай і палітычнай прасторай, у сувязі з чым пашыраеца тэрмін Літоўская Палякі.

Неабходна аднесціца да тэзы аб тым, што літвінства стала рэгіональным увасабленыем польскага руху. Дадзеная выснова слушна толькі з пункту гледжаныня руху беларускага адраджэння новага часу. Так здарылася, што прадстаўнікі беларускага адраджэння не зразумелі, альбо не захацелі зразумець сутнасць унійнай палітыкі Ягелёнаў. Напэўна гэта звязана і са зменай культурнага коду, якая адбылася разам з успрыніццем назвы Беларусь. Пасля гэтага ўсе акты ўній, як і гісторыя ВКЛ перастала быць “свой” у поўнай меры. З пункту гледжаныня літвінізму адзінства з Польшчай было натуральным самаакрэсленіем, пацверджаныем сваёй вернасці ўнію, што быў заключаны паміж баярамі ВКЛ і польскай шляхтой у Горадле, Крэве, а потым у Любліне. Для літвіна акрэсленіе

Паляк значыла вернасць ідэі Уніі з Каронай Польскай, але не абазначала змену ўласнай мэнтальнасці, аб чым съведчыць іншая частка вышэйпрыведзенай цытаты аб қрытыцы варшаўскіх “авантuryстуў”. Вось што на гэтых конт заўважае польскі пісьменнік і навуковец Марыян Здзяхоўскі: “У дзяцінстве мяне вучылі не толькі гісторыі Польшчы, але і гісторыі Літвы. Дзякуючы гэтаму я лічыў нацыянальнымі героямі не толькі тых, хто будаваў Польшчу, але і таго, хто імкнуўся адвараці Літву ад Польшчы – вялікага князя Вітаўта. Але хто тады задумваўся над гэтай непаслядоўнасцю? І калі б мяне запыталі, кім я сябе адчуваю ў глыбіні душы, адказаў бы, што адчуваю сябе грамадзянінам Вялікага Княства Літоўскага, непарыўнай уніі звязанага з Польшчай. Калі я бачу сцяг з Арлом, але без Пагоні, які развіваецца з вышыні Замкавай гары, то ўспрымаю гэта як крываўду, нанесеную асабістаму мене.”⁴

Як ідэя літвінізм найбольш поўна выразіўся ў так званай “краёвай” ідэі ў колах польскага зямянства на тэрыторыі былога ВКЛ на пачатку XX ст. Гэты культурны феномен стаў такім з прычыны сваёй неадпаведнасці агульным культурным тэндэнцыям таго часу, ужо згаданым раней, а менавіта развіццю этацэнтрычнага нацыяналізму. Нельга сказаць, што краёўцы зусім не разумелі нацыянальнага пачуцця. Можна нават сцвярджаць, што яны былі “нацыяналістамі” у дачыненьні да сваёй Айчыны, за якую ўважалі ВКЛ. Их жа адмаўленыне этацэнтрычнага нацыяналізму грунтавалася на той адмоўнай ролі, якую ён адиграваў для плённага сужыцця народаў-аўтахтоноў ВКЛ, прыводзячы іх у стан грамадзянскай вайны. “Краёўцы” стварылі некалькі ініцыятуў нацыянальных увасабленыяў ідэі ў выглядзе:

- Краёвай партый Літвы і Беларусі⁵;
- Канстытуцыйна-каталіцкай партыі для Літвы і Беларусі.

Эпоха краёўцу скончылася з I-й Сусветнай вайной, вынікі якой перакрэслі іх мары аб адраджэнні ВКЛ. Недарэчна казаць, што гэта ідэя была цалкам неажыццяўлёнай паміж 1914 і 1920 гг. Палітычнае мысльенне і практичныя спробы рэалізацыі краёвай ідэі хация і адхіляліся ад тэорыі, тым не менш у асноўных рысах ёй адпавядалі. Тут належыць акрэсліць два асноўныя элемэнты характеристу ВКЛ, якія прысутнічалі ўмагчымых варыянтах аднаўлення. Аспект першы – тэрытарыяльнае аб'яднанне ўсіх земляў ВКЛ у адзінм дзяржавным арганізме. Аспект другі – рэстаўрацыйна-манархічнае ладу дадзеным дзяржавным арганізме. Тэрытарыяльна землі ВКЛ імкнуліся абыядніць Польшчу і Расея, першая пад штандарам ідэі Уніі ВКЛ і Польшчы ў выглядзе Рэчы Паспалітай і межаў 1772 г., другая пад штандарам “сусветнай рэволюцыі”. Начальнік польскай дзяржавы Юзэф Пілсудскі, заняўшы ў 1919 г. Вільню выдаў адозву да насленікаў былога ВКЛ, у якой між іншым гаворыцца: “Палажэнне безупыннай няволі, якую я, радзіўшыся ў гэтым нешчаслівай зямлі, добра ведаю, павінна зыніштожана і ўжо раз у гэтым як бы Богам забытым краі, павінна запанаваць свабода і права вольнай, нічым не звязанай гутаркі абы сваіх патрэбах...”⁶. Канцэпцыя была ўгрунтавана на ідэі абыяднання ўсіх земляў ВКЛ у трох кантонах на ўзор Швейцарыі: “літоўскім” з цэнтрам у Коўне, “польскім” з цэнтрам у Вільні і “беларускім” з цэнтрам у Мінску, пры чым гэтае шчыльная федэрация мела знаходзіцца ў “федэратаўнай унії” з Польшчай. Канцэпцыя гэтага была прынятая ў якасці зыходнай польскім бокам у перамовах з літоўскім⁷. На спрабу Польшчы па адраджэнні ВКЛ імгненнем адзагавалі бальшавікі фармальна ўтварыўшы Літоўска-Беларускую ССР, якая спыніла сваё існаваныне з момантам падпісання мірнага дагавора паміж Літвой і РСФСР у 1920 г.

Не толькі прадстаўнікі “славянскай” супольнасці былога ВКЛ, але і іх “балцкі” пабрацімы, асабліва на пачатку спрабаў здабыць цягніцца незалежнасці, задумваліся над магчымасцю аднаўлення Вялікага Княства. Найбольш істотнай спрабай, згоднай з краёвым разуменнем ВКЛ, была ініцыятыва Салямонаса Банайціса, які разам з А.Дамбраўскасам-Якштасам, Я.Крэйчонасам і яшчэ 6 асобамі ўтварылі ў 1919 г. Галоўны Літоўскі Нацыянальны Камітэт. Камітэт выдаў адозву да грамадзянай і склаў “Падставы Канстытуцыі самаўраднага ВКЛ”. У адозве была гутарка аб 7-мільённым народзе, што жыве на тэрыторыі трох аўтаномных адзінак “Латвіі”, “Літвы” і “Беларусі”. Згодна з Канстытуцыяй Вялікі Князь становіўся галоўнамандуючым, кіраўніком выканаўчай улады і быў павінен вызнаваць каталіцызм. Адносна дадзенай канцэпцыі трэба адзначыць, што яна ў найбольшай ступені злучала ў сабе прынцыпы тэрытарыяльныя і манархічныя, але не сталася зрэалізаванай з прычыны недастатковай падтрымкі, калі арганізаторы пачаўшы, раптоўна затрымалі актыўныя дзеяньні. Нягледзячы на відавочнае пагаршэнне стасункаў паміж трымя народамі-аўтахтонамі гістарычнай Літвы: Палякамі, Беларусінамі і Літоўцамі, краёвая ідэя працягвала сваё жыццё ў асяроддзі

віленських зямняу, якое рэпэрэзентаваў знаны польскі публіцыст Станіслаў Цат-Мацкевіч. Цат не быў у поўні съядомым палітычна *Літвінам*, тым не меней выказваў погляд сапраўды краёвы, напрыклад у пытаныні аўтономіі для Віленскага Краю ў межах II Рэчыпаспалітай, разумеючы пад дэцэнтралізацый рэгіяналізм, альбо захаваныне істотных асаблівасцяў краю. Вітаючы захоп “узбунтаванай” літоўска-беларускай дывізіяй Люцыяна Жалігоўскага Вільні і авбашчэнне там новапаўсталай краіны “Сярэдняй Літвы”, Цат-Мацкевіч спадзіваўся на адбудову злучанага ў федэрацыі з Польшчай ВКЛ: “...трэба, каб Польшча была прыцягальнай сваім ладам, сваёй культурай, сваёй мілітарнай сілай, эканамічнай сілай,

ДУМКА ЛІДЭРА ПОЛЬСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНОСТІ ДЭМАКРАТЫ Р.ДМОЎСКАГА АБ ЛІТВЕ:

“ПЕРАД УСІМ СЫЦВЯРДЖАЕМ, што калі б Рэч Паспалітая не заняпала, ня мелі б мы літоўскага пытання ў той форме, у якой яго сёньня відзім. Нікому б не прыйшло да галавы заніца стварэннем цалкам асбонага літоўскага народу, які ня мае нічога супольнага з польскім. Такая думка магла нарадзіцца толькі ў галавах ворагаў Польшчы і Літвы. Іншая реч з культурніцкім рухам, маючым на мэце захаваныне мовы і разьвіццё літоўскай літаратуры. Гэты рух мусіў паўстаць як непазыбежнае наступства цывілізацыйнага прагрэсу і разьвіцця духовых патрэбаў літоўскага люду. У незалежнай Польшчы ён бы паўстаў верагодна раней і разьвіўся б буйней, маючы болей свабоды. Але не было б і гутаркі аб ніякім палітычным сэпаратаўзыме, а паволі, паводле ўсялякай імавернасці, ствараліся б такія адносіны, якія існуюць паміж рознамоўным насельніцтвам Швайцарыі. Швайцарыя мае тры нацыянальныя мовы, і кожны інтэлігэнтны Швайцар добра валодае ўсімі, а прынамсі дзіўюмия найбольш распаўсюджанымі (французскай і нямецкай). У нас на літоўскім грунце, мусілі б стварыцца падобныя адносіны. Калі ж сталася інчай, калі з гэтага нармальнага шляху разьвіцця наступіла збочаныне, то вінаватыя ў гэтым палітычныя стасункі, што ўскладняюць нават найпрасцейшыя пытанні... Таму ў разьвіцці літоўскага пытання патрабны ёсьць пералом, які знаходзіцца ў супольным інтарэсе як Палякаў, так і Літвіні, і сёньня зазначаеца штораз болей. Палягае ён на прызнаныні з аднаго боку палітычнага адзінства, вынікаючага з супольнай гістарычнай традыцыі, а з другога ж – з культурных патрэбаў літоўскай нацыянальнасці, сярод якіх першое месца займае ахова мовы і разьвіццё літаратуры.”

Дзеля “урэгульваныя польска-літоўскіх стасункаў” Р.Дмоўскі фармуляваў “пару прынцыповых пунктаў” на якія мелася б абавірацца: “1. Няма двух патрыятызмаў, польскага і літоўскага, але ёсьць адзін супольны, як ёсьць адна супольная ўсім Айчына.

2. Цывілізацыйны прагрэс літоўскага люду знаходзіцца ў інтарэсе ўсёй Польшчы, таму абарона літоўскай мовы і падтрымка разьвіцця літоўскай літаратуры зьяўляюцца адным з пастулятаў польскага патрыятызму. Літоўская мова, як адна з нашых нацыянальных мовай заслугоўвае на захаваныне наройні з польскай.

3. На літоўскім грунце належыць працаваць дзеля згоднага сужыцця польскай і літоўской натуры. Палякі павінны грунтоўна знаёміцца з літоўскай мовай, каб магчы яе ўжываць у жыццёвых стасунках і дапамагаць літоўскуму культурнаму разьвіццю. Літоўская інтэлігэнцыя павінна выхоўваць маладое пакаленіне ў патрыятычным духу, знаёміць яго ня толькі з гісторыяй Літвы, але ўсёй Польшчы, таксама вучыць яго грунтоўна ня толькі мове літоўскай, але і польскай. Адукаванаму чалавеку мовы літоўскай, як ня досыць яшчэ разьвітай і вельмі убогую маючай літаратуру, хапаць ня можа, таму ўся літоўская інтэлігэнцыя з неабходнасцю, хоць часта вельмі слаба, валодае польскай мовай. Памкненіні замяніць польскую мову расейскай, з якімі нам часта даводзіцца сустракацца, зьяўляюцца дзеянінем на шкоду ня толькі польской справы ўвогуле, але і ў асаблівасці літоўскай, і мусіць быць уважаныя за адступніцтва.

На такіх толькі прынцыпах можна рэгуляваць польска-літоўскія стасункі з неацэннай сёньня карысцю для аబодвух бакоў і для супольнай справы. Трэба злучаць тое, што ворагі спрабуюць дзяліць.”

Надрукавана з „Orientacija rosyjska” a niepodległość” W.Sukiennicki, „Zeszyty Historyczne” Zeszyt 54, Instytut Literacki, Парыж, 1980 г. паводле ”Przeglad Wszechpolski” № 19, 1895 (Pisma, т.3, 1938)

якія б спрычыніліся да таго, што жаданыне федэрацыі з аднабаковага перайшло б у двухбакове. Гісторию Ягелёнаў можна паўтарыць, але спачатку належыць аднавіць усе фактары, якія дазволілі каралю і гаспадару, Жыгімонту Аўгусту, давесыці да выніку Люблинскую Унію.”⁹ Рыжскую дамову Цат-Мацкевіч называў “ганебнай” – чацьвертым падзелам Польшчы – які фактычна перакрэслі федэратыўныя праекты.⁹

У перыяд II Сусветнай вайны і адразу пасля яе, ідэя супольнага лёсу земляў ВКЛ не выступае як самастойная, але прайяўлецца ў канцепцыях “міжмор’ра”, якое меркавала аднаўленыне шчыльных міждзяржайных сувязяў краінаў Балта-Чарнаморска-Адрыятычнага рэгіёну у супрацьвагу Германіі і СССР. Усе варыяціі дадзенай ідэі застаюцца чыста тэарэтычнымі з прычыны абсалютнай немагчымасці рабіць іх ва ўмовах жорсткай палярызацыі двухполноснага съвету. Тым не меней ідэйная праца ў межах “этнічнага літвінізму” творыцца надалей. Гэтак напрыканцы 60-х гг. ХХ ст. у Чыкага Вацлавам Пануцэвічам выдаецца навуковы часопіс “Litva”. Адметна, што выдаваўся ён лацінскаю графікай па-беларуску. Хаця часопіс і быў прысывечаны пераважна гісторыі, з лістоў, скіраваных да рэдактара, выяўляеца жывая краёвая ідэя. Гэтак нейкі Янка Бруцкі піша: “Ваш падыход да нашых дзеячоў у мінушчыне, калі яны ўжывалі іншыя мовы чым родная, але бааранілі самастойнасць Бацькаўшчыны, ёсьць правільны. Справа Бацькаўшчыны больш у чынах, як у мове... З гісторыі і літаратуры нельга выкідаць падзеяў і твораў таму, што яны таму ці іншаму не падабаюцца...”¹⁰

Новае жыццё ідэя ВКЛ набывае пасля ўпадку камуністычнай сістэмы ў СССР. І найбольш дынамічнае разьвіццё яна атрымала ў Рэспубліцы Беларусь, як краіне, у якой аказаўся незавершаным працэс распаўсюджвання этнацэнтрычнай нацыянальной ідэнтычнасці і гістарычных падставаў для яе. Паралельна адбываўся геапалітычны выбар сувядомых беларускіх эліт, які знайшоў усё тыя ж 100 год тому пратораныя шляхі краёў ідэі. Гэтак у праграме БНФ “Адраджэнне”¹¹ чытаєм: “Мы лічым, што дзяржавы ўсходніх Еўропы, размешчаныя паміж Балтыйскім і Чорным морамі, маюць аднолькавыя інтарэсы на Заходзе і аднолькавыя праблемы з Усходам. Гэта краіны близкай, а такія, як Беларусь, Летуву, Украіна – і сумеснай гісторыі. Яны знаходзяцца ў адным поясі ўсходнепалітычнай культуры, маюць блізкія эканамічныя інтарэсы. Мы бачым уласблівыя гэтай салідарнасці у Балтыйска-Чарнаморскай садружнасці дзяржаваў (БЧС), што дазволіла б умацаваць і гарантаваць сувэрэнітэт кожнай з іх праз каардынацію эканамічных, гандлёвых, мытных сувязяў паміж сабой і дачыненнямі з Усходам і Заходам... Зразумела, што БЧС – гэта яшчэ толькі палітычна ідэя, рэалізацыя якой будзе заўсякда падзеяў у кожнай з гэтых краінаў, так і ад агульнапалітычнай сітуацыі ў сусвеце.” Менавіта на гэтых дзіўюх плащиах: самаідэнтыфікацыі і вызначэння сябе ў геапалітычнай прасторы прайвіўся ў пачатку 90-х ХХ ст. “літвінізм” і ад гэтага моманту паралельна развіваюцца два яго тыпы: літвінізм культурны і літвінізм палітычны.

На чым палягае літвінізм культурны? Яго падставай зьяўляеца канстататыя таго факту, што ў межах Рэспублікі Беларусь прысутнічаюць дзве цывілізацыйныя мадэлі: заходняя і ўсходняя, альбо інакш лацінская і візантыйская. Тыя, хто акрэслівае сябе літвінам адназначна ўважаюцца за прадстаўнікоў лацінскай цывілізацыі. Гэта падтрымліваецца цэласнай гістарычнай парадыгмай, згодна з якой адвечнай місіяй літвінаў на гэтых землях было нясець сцяглі лацінскай цывілізацыі, процістаянні цюркска-візантыйскім усходнім упльывам, быццю фарпостам заходніх цывілізацыяў. Шмат у чым гэтая парадыгма накладаецца на польскую, зрешты яны і былі адзінімі ў тым сэнсе, што ў Рэчы Паспалітай існаваў адзін палітычны народ – польска-літоўская шляхта, які туу парадыгму вызнаваў. Адрозненіем чыста “літвінскім” у межах дадзенай парадыгмы быў своеасаблівы рыцарскі этап, перакананыне ў тым, што літвіны гэта найлепшыя прадстаўнікі палітычнага народу, што даводзіліся шматлікімі прыкладамі з гісторыі, дзе вядучую ролю адыгрывалі прадстаўнікі палітычнага народу з Літвы: “Са скрыжавання – польскіх, літоўскіх і беларускіх каранёў на аснове лацінска-заходній культуры – нарадзіўся новы тып абыватэля В.К. Літоўскага, гарачага патрыёта і абаронца Рэчы Паспалітай Абодвух Народаў.”¹² Альбо гэтак: “...наколькі чыстакроўнага Беларусіна трэба было бы акрэсліць – беручы пад увагу рысы яго характеристу – за тып жыццяў непрадпрымальны і нягвортчы, настолькі ж мешаніна крыўі беларуска-польская з дамешкам літоўскай, дае навогул вартасны аздінкі, вышэй за сярэдні ўзровень. Рыцарскі тып крэсовага Паляка, узвышаны столькім імёнамі з гісторыі, зьяўляеца выквецьцем прышчэпленаі на беларускім пні польскай натуры.”¹³

заканчэньне на с. 6

ГІСТОРЫЯ ІДЕІ

Прыведзены тлумачальны абзац ёсьць абсалютна дакладным акрэсленінем літвінізму культурнага, які іншымі словамі можна назваць літвінізмом цывілізацыйным.

Іншы тып прадстаўляе літвінізм палітычны, праявы якога выразна бачныя ў цытаванай праграме БНФ “Адраджэнне”. Тут маєм дачыненне з новай версіяй краёвай ідэі альбо ідэі адраджэння ВКЛ, калі першае месца займае палітычнае значэнне “агульна”, якое з кантонарных прычын не названа гістарычнай Літвой, у межах якога могуць знайсці сябе асобныя рэгіянальныя адзінкі: уласна Літва, Латвія, Беларусь, Украіна і г.д. Паступова, у выніку разыходжання шляху развіцця гэтых краін, палітычны літвінізм згубіў сваю актуальнасць, але у процілегласці да гэтага ўнутры Беларусі развіўся літвінізм культурна-этнічны. Апошняе звязалася вынікам складаных культурных прайссаў, запачаткованых презідэнтурай Аляксандра Лукашэнкі, у выніку якіх асаблівую акцэнтацыю набыла ідэя адназначнай цывілізацыйной арыентацыі Беларусінаў на “агульнарускую” спадчыну, узынклую на абшары былой Кіеўскай Русі. Адказам на такое развіццё падзеяў для часткі ўсяядомленых Беларусінаў стала – хация б і ў дэкліаратыўнай форме – ідэя этнічна-культурнага літвінізму, якая дазваляе вылучыцца сябе з поствізантыйскай цывілізацыйной масы неўсьядомленых Беларусінаў. На пытанье, чаму прайс набыў моцную этнічную афарбоўку можна адказаць, абавязаўся на тэзіс польскага філізафа Фелікса Канчнага, які сцвярджае, што нацыі ў поўным сэнсе гэтага слова могуць існаваць толькі ў межах лацінскай цывілізацыі. Згодна з гэтым тэзісам, поствізантыйская цывілізацыйная маса няздольная да спараджэння паўнавартаснага нацыянальнага пачуцця. Адпаведна тყы, хто пачынае самаазначацца нацыянальна, аўтаматычна выключаюць сябе з ліку неўсьядомленых, і пачынаюць ужываць для сябе новаабраны этнонім *Літвіны* у процілегласці да наданага астатнім этнонімам *Беларусіны*, які для неўсьядомленых астатніх не носіць азначэння нацыянальной адметнасці, але зьяўляеца больш палітычным самаакрэсленіем, у сэнсе прыналежнасці да Рэспублікі Беларусь.

Літвінскі палітычны рух набываў за апошнія 15 год розныя формы. Першымі ўзынкі сродкі інфармаваныя – малыя газеты і бюлетні. Хіба першым выданынем, узынкым на базе сфармаванай групы съядомных *Літвінаў* стала газета “Літва”, выдаваная з 1995 г. На самім выданыні ўказаны, што яно зьяўляеца адноўленым, а за першакрыніцу лічыць выданыне з 1908 г. У нумары 1 за 1995 г. чытаєм: “...адзінай ідэяй, здолнейшай аўтадаць значную частку нашага шматканфесійнага ды раздробленага па палітычных перакананнях народу можа стаць, на наш пагляд толькі Дзяржаўная ідэя...Чаму менавіта “Літва”? Таму што мы перакананы: пакуль нашыя спрадвечныя назовы не зоймуть сваё месца, пакуль жыхары сёньняшняе Рэспублікі Беларусь не ўсяядомяць, што ў іх жылах цячэ кроў продкаў-ліцьвінаў – да таго часу немагчыма весыці сур’ённую размову пра адбудову Дзяржавы...”¹⁴ З прыведзенай цытаты можна зрабіць выснову, што аўтары выданыня мелі змяшанае ўяўленыне аб сутнасці іх літвінскай ідэі. У цытаваным фрагменце прысутнічае як палітычна-дзяржаўнае атасамленыне тэрміну “Літва”, гэта і этнічна-культурнае. Хация на той момант яны яго выкарыстоўвалі толькі датычна тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. Падобны дух адчуваеца і ў інфармацыйным буклете каротка існаваўшага ў 1999-2000 гг. “Вызвольнага камітэту Літвы”: “Ідэя: усталяваныне ліцьвінскай нацыі і аднаўленыне Вялікага Княства Літвінскага; Мэта: усталяваныне гістарычнае і культурнае спадчыннасці паміж грамадзянамі Рэспублікі Беларусь – беларусамі і іх продкамі, падданымі Вялікага Княства Літвінскага – ліцьвінамі, і такім чынам, закладаныне падмурку дзеля ўсталяваныне натуральнай пераемнасці паміж Рэспублікай Беларусь і Вялікім княствам Літвінскім, альбо аднаўленыне Вялікага княства Літвінскага праз скасаваныне акупацыйнага ладу”. Фактычна рэінкарнацію краёва-крэсовай польскай ідэі, родам з XIX ст. бачым у кароткатрывалым альманаху “Літванія” за 2000 г. у якім нейкі Казімір Любча піша: “...праглядаеца пэўнае тэндэнцыя: як толькі слабее ўлада Расійскай імперыі – рэзка актыўizuюща літвінскія практыкі, якія зьяўляюцца праваднікамі польска-еўрапейскага культурнага кантэксту для ўсяго насельніцтва, што жыве на тэрыторыі былога ВКЛ у межах пасля Люблінскай Уніі. Гэта выражаяеца перад усім у спробах стварэння незалежнай Беларусі, яе літвінізаціі і правядзенія карэнных палітыка-еканамічных реформ паводле заходніеўрапейскага тыпу. Адкуль жа чэрпаюць літвіны туго энэргію, якая дазваляе ім, яўнай меншасці сярод Беларусінаў, не даць загаснучы літвінскому культурна-духовінству кантэксту не толькі на землях Літваніі, але і ў Літвінскай Русі. Без сумніву, з Польшчы, з вялікай духоўнай аўры Рэчы Паспалітай. Усе найвялікшыя дзеячы і асобы Рэчы Паспалітай літвінскага паходжання апошніх 300-400

год сваёй Радзімай лічылі Польшчу, а малой – Літванію (Літву – як яны яе тады называлі), яны карысталіся роднай ім польскай мовай, якую ўсмакталі з малаком маци. Вайскова-палітычнае ўніе літвінаў з Польшчай перараблася ў духоўна-культурную, што выратавала не толькі,магчыма, мільёны жыхароў літвінаў, але і іх душы ад распуснага ўплыву ўсходніх дэспатыў і перааджэння.”

Апошнім часам назіраецца яшчэ адна цікавая звяза ў літвінскім асяроддзі, а менавіта, вылуччынне з дзяржаўніцка-палітычнай лініі, плыні манархічнай. Аўтары данай ідэі згуртаваныя вакол выдання “Літва”, якое за дойгі час свайго існаваныя перажыла істотную эвалюцыю поглядаў, і зараз самаакрэслілася як “глос манархісты”. Газета адначасна стала на грунт каталіцкага традыцыйнай і легалізму, які ў беларускіх варунках ёсьць звязав досьцік дзіўнай хаты б таму, што нават адукаванай мяшэніні краіны хіба што невядома, якой была апошняя легальная дынастыя (з пункту гледжання ВКЛ), прэтэндуваўшая на польскі каралеўскі і літоўскі вялікакняскі трон¹⁵. Літвінскія манархісты выступаюць за так званую “феадальную рэканквісту”. Мэтай гэтай рэканквісты было вяртанье асноватворных характеристык феадальнага грамадства: станаў, прывілеяванай пазіцыі Касцёла і прафесійных карпарацый. Тэрытарыяльны засяг будучай манархічна-літвінскай дзяржавы добра адплюстроўвае наступны верш нейкага Пана Скіртайлы Палянэнкага¹⁶:

Да Літоўскага Кралеўства
Пею гымн зу свайго сэрца.
Грай Дудару! Дуй дудзю!
Зась за Літву валька будзя!
Зась даведзьмъ да дардай, меччу
Права Паспалітай Рэчы
На прасторы да Данца,
Тулы ды Карабляўца,
Панаваныя над Москвою,
Цьверай, Псковам, Калугою,
Ноўгарадам а Вяліжам –
Пад Уніцкім Рымскім
Крыкам!
Хай то будзя! Хай ся стане!
Нігды Літвы неваддама!
Бышыме вечна Ліцьве вольнай!
Спрэс наўчольнай а паноўнай!
Зась!

Падсумоўваючы трэба адзначыць, што літвінізм сфармаваўся як самастойная звяза сёньняшняга палітычнага ляндшафту Беларусі. Хаты гэтая плынь яшчэ амаль не заўважная на фоне больш моцных, тым не меней яна дынамічна развіваецца, як у галіне тэарэтычнай, гэтак і прызначаючы новыя прыхільнікі. У съядомасці *Літвінаў* змешваюцца два ўяўленыні аб сваёй “літвінскасці”: культурна-цывілізацыйнае і дзяржаўна-палітычнае. Нельга сказаць, што яны канфліктныя, лепшым акрэсленінем было бы: узаемадапаўняльныя. Апошні этап развіцця літвінскай ідэі паказвае, што ў ёй фармуюцца і паасткі рэалізму, які прайаўляеца ў кансерваторызме, што можна перафразаваць такім чынам: літвінская ідэя будзе жыць незалежна ад таго, як развіваеца палітычнае сітуацыя ў Рэспубліцы Беларусь, бо літвінская ідэя мае наднатуральны, рэлігійны фундамэнт.

Рэмігіюш Пачобут

¹ Kiaupienė J., „Mes, Lietuva“ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorija XVI a., KRONTA, 2003 s.305 [s.9]

² Док. № 1448. Рапорт шэфа Вайскова-Дыплёматычнай Місіі БНР у Рызе Кастуся Езавітава (Рэзві) Старшыні Рады Народных Міністэрстваў БНР Антону Луцкевічу (Варшава) за 6.11.1919/Архівы БНР, т.1 кн.1, 1998 г.

³ „Litwa”/miesięcznik illustrowany w języku polskim/N 8(14), 1909 r., wodle artykuła ks.Jana Źylińskiego, zamieszczanego u „Viltis” N 48

⁴ Смалянчук А.Ф. Паміж краёвасцю і нацыянальной ідэяй. Польскі рух на беларускіх і літоўскіх землях. 1864 – люты 1917 г. – СПб.: Неўскі прасыця, 2004. – 406 с. [c.126]

⁵ Piłsudski J. Pismo wybrane – KPN: Wydawnictwo polskie, 1989 – 468 s [s.176]

⁶ Górski A. Władza polityczna w myśl Stanisława Cata-Mackiewicza – Kraków: ARCANA, 1999. – 346 s [s.39]

⁷ Białoruskie Zeszyty Historyczne N 12 – Białystok: Białoruskie Towarzystwo Historyczne, 1999. – 220 s.

⁸ Górski A. Wiadza polityczna w myśl Stanisława Cata-Mackiewicza – Kraków: ARCANA, 1999. – 346 s. [c.40]

⁹ tam za [s.190]

¹⁰ „Litva navukovy časapis”/nr.2 Lipień – Śniežań 1967 – Chicago – 280 s. [s.278]

¹¹ Праграма Беларускага Народнага Фронту “Адраджэнне” – Матэрыялы III Зыезду БНФ “Адраджэнне” – Менск, 30.05.1993 – 26 с. [c.24]

¹² T.Łopalewski “Miedzy Niemnem a Dzwiną”, W-wa/Kr., 1990, 236 s. [s.41]

¹³ tam za [s.190]

¹⁴ „Літва” № 1/28 лютага 1995 г.

¹⁵ паводле Канстытуцыі 3 Мая павінна была ёй быць саксонская дынастыя Веттынаў (аўт.)

¹⁶ „Літва” № 3(15)/ліпень–верасень року 2002

КОНТРРЭВАЛЮЦЫЯ Ў ЧЫЛІ

альбо чым быўнасамрэч пераварот гэнэрала Піначэтэ

(заканчэнне з N 19/2005)

ПРЕЗЫДЕНТ АДКІНУЎ ПАТРАБАВАНЬНЕ сыйсьці ў адстайку, і прыняў рашэнне ажыццяўіць пераварот, маючы на мэце здабыць поўні ўлады, ліквідацыю праціўнікаў і ўвядзенне “рэальнага сацыялізму”. Дзеля гэтай мэты павінны былі быць выкарыстаныя наплываючыя ў Чылі з усяго сьвету авантурystsы пакрою Эрнэста Чэ Гэвары, баявікі MIRy, GAPu, а таксама ўзброеныя кантрабанднай зброяй прыхильнікі Альянду. Пераварот плянаваўся на 19 верасня, аднак прэзыдент не паспешыў яго правесыці.

На пачатку верасня Альянду прызнаў, што муکі ў краіне хопіц максімум на чатыры дні. Адначасова інфляцыя сягнула 750% у год (альбо 2,5% у дзень!). Сытуацыя сталася яшчэ горшай – у трэцюю гадавіну здабыцца шлады групоўкай Альянду, “Нацыянальнае Адзінства”, прэзыдент заклікаў працоўныя люд да найвастрэйшай пільнасці – над краінай навісла здань змовы. Праз некалькі дзён Кантрэс – пры адсутніці якой-кольвеk волі паразумення з боку ўладаў – пазбавіў фармальна Альянду пасады і перадаў поўню выкананічай улады наземным і паветраным сілам, ВМФ і карабінэрам.

9 верасня 1973 году галоўнакамандуючы ВМФ, адмірал Ёзэф Тарыба Мэрына выслалі нататку Аўгуста Піначэту і Густаву Лейву, галоўнакамандуючаму ВПС. Вось яе зъвест:

“Густаве, Аўгусьце:

Даю слова гонару, што днём D будзе адзінацтвае, а гадзінай Н – 06:00. Калі ня здолеце выкананіць задачу ўсімі сіламі, што ў вас маюцца ў Сантьяга, дайце знаць на адвароце. Адмірал Уідобра упаўнаважаны, каб абузовіць з вамі ўсе справы. Прывітаны ні з надзеяй на зразуменіне – Ё. Т. Мэрына”

На адвароце было відаць дапіскі:

“Густаве, гэта апошняя аказія – Ё. Т.”

“Аўгусьце, калі ня выканыстаеш усе сілы ў Сантьяга, не дачакаемся заўтра. Пэўз”

10 верасня з порту ў Вальпараіса выплыў флёт пад камандваннем адмірала Ёзэфа Тарыбы Мэрына. Афіцыйнай нагодай для выхаду з порту былі манэўры, аднак адразу пасяля выплыцца па-за абшар бачны з порту, эскадра затрымалася, а пасля звязаўтра на сувітанку вярнулася ў поўнай баявой гатовасці.

11 верасня а чацвертай раніцы войска загадала суцішыць усе радыё- і тэлестанцыі і арыштаваць прадстаўнікоў ураду ў рэгіёнах. А шостай на вуліцы Сантьяга выехалі танкі. Каля сёмай эксп-прэзыдэнт перамясяціўся са сваёй прыватнай рэзідэнцыі на вуліцы Томаса Мора ў палац Ля Манэда. А восьмай Альянду выступіў па апошній дзеючай радыёстанцыі, інфармуючы аб бунце войска і заклікаў працоўных да абароны “легальнага ўраду”. Нажаль на выдачу чэхаславацкай і кубінскай зброй ўжо не хапала часу. На шчасце рыхтуючыся да абароны жыхары Ля Манэды мелі ўласны невялікі арсэнал, да якога належалі паміж іншым аўтамат, апраўлены віншавальнымі надпісам: “Сябру і таварышу па зброе, Сальгадору, камандант Фідэль Кастро”. Альянду меў намер бараніцца – і меў чым бараніцца. Ён верыў, што дапамога – у выглядзе “працоўнага люду” надыйдзе хутка. У гэтым сэнсе ён моцна пралічыўся – “люд” ня меў намеру дапамагаць вінаватаму ў разбурэнні краіны. Найбольш жа Альянду клапаціўся аб... Піночтэ, як ён прызываўся называць Аўгуста Піначэтэ. Да канца верыў у ля-яльнасць галоўнакамандуючага. Верыў, што Піначэт зломіць прысягу, складзеную дзяржаве, а гэтым самым акажацца здраднікам. У першыя хвіліны аблогі нібы сказаў “Бедны Аўгуст, зхапілі яго”. Хутка аднак яму пазваніў Піначэт, і прапанаваў яму капітуляцыю і ўцёкі з краю.

Альянду адмовіўся, кажучы “здаюцца толькі тхоры...такія як вы”. Аб адзінацтвай пачаўся штурм палацу. Былы прэзідэнт бараніўся добра – зынішчыў нават танк, стралічаючы з ПТРа. Урэшце аднак сілы праціўніка пачалі пераважаць, і тут... даю слова савецкаму біёграфу Альянду, Ёсіфу Лаўрэцкаму:

“З 40 чалавек засталося ў жывых калі паловы, але змагаюцца як ільвы, ідучы за прыкладам свайго прэзідэнта..”

А гадзіне 14:00 праціўнік прарабівеца на першы паверх. Абаронцы забарыкадаваліся ў Чырвонай Залі. Атакуючыя, на чале якіх стаіць капитан Робэрт Гарыда, выбіваюць дзвіверы. Абаронцы вітаюць іх ураганным агнём. Але сілы бакоў няроўныя. Сальгадор Альянду ранены ў жывот. Страйле надалей, абапіраючыся аб крэсла. Гарыда – гэта адборны снайпэр. Гэнэрал Палачос, які кіраваў атакай на палац, загадаў яму забіць прэзідэнта. Сэрыя з аўтамату прашывае грудзі Альянду, які падае на падлогу.. Абаронцы пераносяць Альянду ў яго кабінэт і зымішчаюць у прэзідэнцкім крэсле, перапасваючы яго прэзідэнцкай стужкай – сымбалем яго ўлады, а сыпіну пакрываюць чылійскім сцягам. Калі праз дзіве гадзіны бандытам капітана Гарыда ўдалося ўрэшце забіць апошняга абаронцу Ля Манэды і ўвайсці ў прэзідэнцкі кабінэт, яны ўбачылі Сальгадора Алтъянду, што сядзеў за столом. Капітан Гарыда падыйшоў да яго і з мінімальнай адлегласці скіраваў у мёртвага прэзідэнта яшчэ адну сэрыю з аўтамату”¹.

У Польшчы „Perspektywy” ад 15 верасня 1979 году гэтак пісалі аб съмерці прэзідэнта: “Альянду паў съмерцю адважных у непасрэдным абліене стрэламі з наёмнікамі Піначэт”².

Праз некалькі год чылійская лявіца прызнала хлусьню: “Mіт гэроіскай съмерці быў патрэбны ў часе дыктатуры Піначэт, цяпер можна ўжо сказаць праайду”³.

Як жабыло сапраўды? Сальгадор Альянду, стрэламі з аўтамату, падоранага Фідэлем Кастро пазбавіў сябе жыцця.

У верасні 1973 году ў Чылі, гэнэрал Піначэт спыніў ажыццяўленне дзяржаўнага перавароту быўным прэзідэнтам Сальгадорам Альянду і распачаў працэс радыкальных рэформ ладу і эканомікі, якія прывялі Чылі да росквіту. У часе змаганняў загінула каля 1600 чалавек, у большасці прыхильнікаў пучыста. Піначэт гэтак камэнтаваў у 1998 годзе падзеі дваццаціпяцігадовай даўніны: “...Калі б мы тады не зарэагавалі, Чылі перастала бы існаваць як дзяржава, а камуністычны пажар распаўсюдзіўся на ўесь кантынэнт...Мы заплатілі за гэта агромністую цену. Хрпіц, калі загіне адзін чалавек, гэта ўжо цена занадта высокая. Мне вельмі балочна, што склася такая сітуацыя, калі мы ня мелі выйсці. Мы стаялі перед клясычным выбарам меншага зла; мы ратавалі краіну, мы ратавалі побыт і будучыню некалькіх дзесяткаў мільёнаў чылійцаў. Гэта была неабходная абарона, дзеяньне дзеля ўласнай абароны...Мы работілі ўсё, каб вырашыць праблему шляхам перамоваў, але Альянду дзеяйчай як шаленец”⁴.

Так выглядаў “правы пуч”, ці то “крыававы пераварот” зрэалізаваны Піначэтам. Дадам толькі – дзеля парадкавання – што барацьба з левым тэрорам, якая забірае ў Паўднёвай Амэрыцы тысячу ахвяраў штогод (асабліва ў Нікарагуа і Калумбіі), у Чылі, на працягу шаснаццаці год урадаў Піначэт забрала іх некалькі сотняў...

Пётр Т. Вашкевіч

¹ цытата паводле: U. Klewies, ap. cit., старонкі 63-64

² цытата паводле: R. Konik, ap. cit., стар. 15

³ Franciszek Martorell, cytata pawodle: R. Konik, ap. cit., star. 16

⁴ August Pinochet u wywiadzie udzielonym Janowi M. Fijorawi.

Cytata pawodle: R. Konik, ap. cit., star. 14

SUPOLNY LOS,

albo czamu Krywija
i Letuwa pawinny być razam

НАЗІРАЮЧЫ ВОНКАВУЮ КУЛЬТУРНУЮ АТМАСФЭРУ ў Літоўскай і Беларускай “Рэспубліках” цяжка заўважыць супольныя рысы гісторычнага лёсу. Лапцінская графіка і балтыцкая маўленьне летаўцоў і цырылічная графіка са славянскім маўленьнем крывічоў, чалецтва ў Эўразіязе Літоўскай Рэспублікі і Саюз Беларусі і Рэспублікі Беларусь, жоўта-зялёна-чырвоныя нацыянальныя колеры летаўцоў і бела-чырвоныя крывічоў. Адзіным, што нас яшчэ да нядаўняга часу аб'ядноўвала быў герб “Пагоня”, але і яго РБ неўзабаве зъмяніла на больш сучасны. Гледзічы на ўсё гэта, прыхільнікаў адзінства ЛР і РБ можна было б аднесыць да фантастак, але тым ня менш мы верым, што гэта мажліва і што нас чакае прыўкрасная супольная будучыня.

На чым грунтуюцца нашыя перакананьні. Перад усім на каталіцкай веры, на веры, што Хрост Літвы, ажыццёўлены напрыканцы XIV ст. надалей важны для ўсіх земляў Вялікага Княства, што і меў на ўзвеze Вялікі Ўладзіслаў Ягайла: “Quomodo Spiritus sancti praevidenti clementia, errores paganicos reliquentes, fidem sacram devote receperimus et fonte sumus renati baptismatis, in terris nostris Lituaniae et Russiae eandem fidem Catolicam volentes augmentare de concessu et voluntate fratrum nostrorum charissimorum Ducum et omnium nobilium terrae Lituaniae disposuimus et ordinavimus”.¹ (Паводле съвятадухавай усёпрадбаччай ласкі, пакінуўшы памылкі паганства, съвятую веру аддана прымаем і з крыніцы нованараджаныя есьмы ахрышчаны, у землях наших Літвы і Русі тую ж веру Католіцкую жадаючы павялічыць паводле дазволу і жаданья братоў наших мілых Князёў і ўсяму набілітэту зямлі Літоўскай распарараджаем і загадваем).

Дзякуючы Ягайлу да сяго дня ня ўпала Крывія цалкам у памылку схімы, але мае ў сабе яшчэ каталіцкую соль, каб навярнуцца цалкам. А съведчаньнем таму, што гэта мажліва, няхай будзе акт Літоўскай Царкоўнай Уніі, як яе называлі, падпісанай ў Берасці-Літоўскім у 1596 г.

Другім важным момантам зъяўляецца нашае супольнае паходжанье. Галоўнае ня ўвесыці сябе ў зман лінгвістычным непадабенствам. Розыніца ў мовах зусім ня съвядчыць аб розыніцы ў мэнтальнасыці альбо этнічных каранях. Дык вось жа Крывічы з усіх лінгваславянаў сучыць антрапалагічную найбліжэй да балтыцкай расы. Праяўляеца гэта і ў народных звычаях ды съпевах. Моўная ж розыніца напачатку не была нагэтулькі моцнай, бо балтыцкая і славянская мовы ўяўляюць сабой найбольш блізкія сем'і, а ў VIII-X стст. розыніца паміж імі была ўмоўная, а найбольшую ролю адыгрывалі рытуалы,

Wiecza Sajudzisa ú parku Vingis ú 1989 r.: Jak i 500 l. tamu – iznoú razam! Kolkaś biel-czyrtwonawiejskich sztandaraú druhaja pašla letwieckich.

якія і ў Крывічоў і ў Летаўцоў былі амаль ідэнтычнымі.

Трэцім момантам, які абавязкова неабходна ўзгадаць, зъяўляеца надзвычай доўгі перыяд супольнай дзяржаўнасці. Ад сярэдзіны XIII ст. ажно да канца XVIII, а калі ўлічыць і супольную паўстанцкую традыцыю, тады і да канца XIX ст. летувецкія і Крывіцкія зямлі і людзі, перш-наперш палітычныя эліты – баяры-шляхта верылі, змагаліся і жылі разам, у межах адзінных прававых звычаяў і дзяржаўна-адміністрацыйных прасторы. Ці можна прайсці міма 650 год супольнай гісторыі, думаючы, што яна не аказала на ўсіх сваіх удзельнікаў анікага ўплыву? Мяркую, што не! Можна сказаць больш: без ВКЛ не было б сёння Крывічоў, яны расплыліся б у агульнаславянскіх моры.

Першыя проблескі літвінскай съядомасыці ў Крывіцкім грамадзстве праявіліся на пачатку 90-х гг. XX ст., калі кароткі подыхи свабоды даў свой плён, і Крывічы займелі мажлівасць уласнимі вачымі паглядзець на сваю гісторыю. Гэтага подыху хапіла купцы съядомых Крывічоў дзеля ідэнтыфікацыі сябе як Літвінаў і далейшага распаўсяду ідэі. Вядома ня ўсе і не адразу з такім поглядам пагадзіліся, але зараз немажліва ўяўіць сабе

съядомага Крывіча без хаця б каліва літвінскасыці. І чым далей, тым болей становіцца зразумелым, што сама па сабе Крывіцасыць без апоры на шасьціяковую спадчыну ВКЛ зъяўляеца плыткім фундаментам, які лёгка выкарыстоўваецца русыфікатамі.

Усведамляючы ўсю паважнасць прыведзеных аргументаў немажліва прысці панад імі да парадку дня. Немажліва для сапраўднага нарадоўца, для сапраўднага мілосъніка традыцыі. І мы ня ідзем міма іх! Мы прагнем адраджэння супольных традыцый, напачатку на духовым узроўні, а потым і на матэрыяльным у постаці супольнага дзяржаўнага арганізму, якім для нас збаўчым чынам было на працягу стаццьцяў Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага. Каб Літве было лепш!

Жмудзін

„Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i Wszystkiej Rusi Macieja Stryjkowskiego.”, Warszawa 1846, T.II №.81

Газета «Літва» была адноўлена ў 1995 р. Да 1998 р. у рэдакцыю ўваходзілі Уладзімер Міхневіч, Аляксандар Ян Стральцоў-Карвацкі і Уладзімер Пятровіч. З 1999 р. склад рэдакцыі змяніўся і гэты нумар падрыхтавалі:

LITVA

Рэдактар:
Аляксандар Ян Стральцоў-Карвацкі

Наши прынцыпы і як нас знайсць:

Рэдакцыя газеты друкуе матэрыялы з мэтай забезпечэння свабоднага пераплыwu інформацыі, бяз згоды аўтараў і не насе адказнасці ў адпаведнасці з заканадаўствам аб аўтарскіх правах, у сувязі з адсутнасцю прававое дзяржавы на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь. Адказныя за дакладнасць фактаў, пададзеных у артыкулах сучыць аўтары публікаций. Рэдакцыя мае права на стылёвае і граматычнае рэдагаванье аўтарскіх матэрыялаў.

Поштавая скрынка:
п/с 26, 220050 Менск-Літоўскі
Рэч Паспалітая Літва - Res Publica Lithuania
e-mail: pol_lit@interia.pl